

Bona ortografia sense esforç:
Materials d'aprenentatge de l'estratègia ortogràfica.

A partir de la Programació Neurolingüística.

Daniel Gabarró Berbegal
Curs escolar 2006/2007

Índex

1.- INTRODUCCIÓ:	3
1.1.- Antecedents i innovació del tema de la llicència.....	3
1.2.- Objectius generals.....	3
1.3. Altres objectius	4
2.- TREBALL DUT A TERME:	5
2.1.- Pla de treball (compliment).....	5
2.2.- Metodologia emprada.....	5
3.- RESULTATS OBTINGUTS.	7
3.1.- Presentació dels resultats obtinguts.	7
3.2.- Anàlisi dels resultats.	7
4.- RESUM D'UN ENFOCAMENT INNOVADOR.....	9
Ensenyar estratègies mentals.....	9
Què hem d'ensenyar als nostres alumnes?	10
Formulació de l'estratègia ortogràfica correcta	12
El vocabulari bàsic.....	12
Avaluació.....	12
5.- CONCLUSIONS.....	14
6.- ANNEX.....	14
7.- BIBLIOGRAFIA COMENTADA.	15

1.- Introducció:

1.1.- Antecedents i innovació del tema de la llicència.

Aquesta recerca ofereix **materials** que ajuden a **integrar el procés mental** adequat que porta al **domini d'una ortografia correcta**. Ho fa d'una forma senzilla i assequible per a la majoria de l'alumnat.

Aquests materials es basen en les aportacions d'una branca aplicada de la psicologia: la PNL o programació neurolingüística que va sorgir a finals dels anys setanta de les investigacions de *John Grinder*, lingüista i doctor en psicologia, i de *Richard Bandler* matemàtic i doctor en psicologia.

La PNL estudia les estratègies que utilitzen les persones amb èxit i **com ensenyar aquestes estratègies mentals o patrons a d'altres persones**. D'alguna manera, la PNL esmicola els comportaments en petits passos i estudia la forma de reproduir i ensenyar aquests comportaments a d'altres persones.

Existeix una llarga bibliografia sobre les aportacions de la PNL a diferents àmbits, entre ells l'educatiu. Tanmateix, encara que existeixen materials que relacionen PNL i educació **aquest és el primer material pensat expressament per a obtenir una millora acadèmica**.

Aquest material ha estat dissenyat per a què qualsevol docent que ho desitgi el pugui aplicar amb èxit sense necessitat de tenir **cap formació prèvia** en psicologia o programació neurolingüística. En aquest sentit, encara que aquest treball segueix la línia de les aportacions fins ara dutes a terme per la PNL, ofereix una **doble innovació**: per la seva temàtica acadèmica i per l'enfocament assequible a no especialistes.

1.2.- Objectius generals.

L'objectiu bàsic ha estat realitzar un material que ajudi a reduir de forma contundent les faltes ortogràfiques¹ del nostre alumnat en un temps aproximat d'un trimestre.

Podríem, per tant, expressar l'objectiu d'una forma semblant a la següent:

Reduir el número de faltes ortogràfiques del nostre alumnat oferint una nova metodologia que també ha de reduir el temps total dedicat a l'ortografia.

¹ En diferents centres on s'ha aplicat aquesta metodologia s'ha pogut observar un descens entre un 50 i un 80% del total d'errades ortogràfiques de l'alumnat.

1.3. Altres objectius

Podríem, tanmateix, ampliar l'objectiu anterior tot afegint-ne d'altres que ens ajuden a comprendre més globalment l'aportació realitzada:

- **Facilitar materials adequats** per al domini de l'estratègia ortogràfica per als diferents cicles educatius, que siguin **fàcilment utilitzables** a les aules pels/per les docents.
- **Millorar la didàctica** de l'ortografia.
- **Incrementar les estratègies i els recursos** didàctics dels/les docents en l'ensenyament de l'ortografia.
- Potenciar la **generalització** d'aquests recursos a altres àrees curriculars.
- Situar el **procés mental de l'alumnat al centre** del procés d'ensenyament-aprenentatge.

2.- Treball dut a terme:

2.1.- Pla de treball (compliment)

Durant la llicència s'ha compert els pla de treball proposat inicialment i que, molt resumidament, era:

Setembre: Revisió de la bibliografia, webs i similars. Especial atenció a les novetats.

Octubre: Interrelació entre PNL i ortografia catalana.

Novembre: Esquemes de quaderns i materials complementaris ortogràfics.

Desembre: Elaboració del material pel Cicle Inicial de Primària: alumnat i guia didàctica.

Gener: Elaboració del material pel Cicle Mitjà de Primària: alumnat i guia didàctica.

Febrer: Elaboració del material pel Cicle Superior de Primària: alumnat i guia didàctica.

Març: Elaboració del material pe l'ESO: alumnat i guia didàctica.

Abril: Elaboració del material per Educació d'Adults: alumnat i guia didàctica

Maig: Polir aspectes millorables segons el test del material. Maquetar el material. Preparar-lo per a què sigui accessible a través d'internet.

Juny: Ultimar tot el material.

Encara que no estava previst, s'ha realitzat una **ampliació de la feina: una versió en castellà** que també està disponible al mateix web: www.ortografia.cat D'aquesta manera s'incrementa la utilitat de la llicència: és útil a dues llengües i en un àmbit territorial que inclou i, ahora trascendeix, el nostre país i arriba a tots els països iberoamericans.

2.2.- Metodologia emprada.

La metodologia ha estat fonamentalment **qualitativa** i ha tingut **dos objectius** principals:

- Cercar la **comprensió i anàlisi** en profunditat de les propostes de la PNL i les seves implicacions educatives, especialment a l'àrea de l'ortografia.
- **Establir relacions** entre aquestes propostes i la tasca quotidiana a l'aula, tot **elaborant uns materials** que incorporin la gestió mental i l'aprenentatge de l'estratègia mental ortogràfica.

3.- Resultats obtinguts.

3.1.- Presentació dels resultats obtinguts.

Al web www.ortografia.cat i al web www.danielgabarro.cat (apartat educació) s'hi pot trobar el següent material de descàrrega gratuïta i en copyleft (es pot reproduir i usar sense vulnerar drets d'autoria):

- Un **llibre explicatiu** de la innovació metodològica per a docents, també s'hi poden obtenir diverses ampliacions així com un resum de la normativa bàsica. En català i en castellà.
- **Quadern** didàctic de Cicle Inicial en català i castellà.
- **Guia** didàctica de Cicle Inicial en català i castellà.
- **Quadern** didàctic de Cicle Mitjà en català i castellà.
- **Guia** didàctica de Cicle Mitjà en català i castellà.
- **Quadern** didàctic de Cicle Superior en català i castellà.
- **Guia** didàctica de Cicle Superior en català i castellà.
- **Quadern** didàctic d'ESO/Batxillerat en català i castellà.
- **Guia** didàctica d'ESO/Batxillerat en català i castellà.
- **Quadern** didàctic d'Educació de Persones Adultes en català i castellà.
- **Guia** didàctica d'Educació de Persones Adultes en català i castellà.
- **DVD**: una conferència/curs de 45 minuts per a docents on s'explica la base de la metodologia i es poden veure diferents exercicis pràctics. En castellà.

3.2.- Anàlisi dels resultats.

Durant el primer mes² que el material ha estat disponible a internet ha estat descarregat més de **quatre mil sis-cents cops**, fet que exemplifica l'interès i bona rebuda del material.

Algunes escoles es plantegen fer servir aquests materials el proper curs tant

² Del 20 de maig al 20 de juny de 2007.

a Catalunya, a Espanya com a Amèrica Llatina.

Algunes pàgines web (centres de recursos, grups de mestres, escoles...) han posat links a la pàgina www.ortografia.cat tot manifestant així l'interès i el reconeixement que els desperta aquest material.

4.- Resum d'un enfocament innovador.

Aquest resum (extret de les guies didàctiques) no pot substituir la informació que s'obté en analitzar els materials: veure el dvd, llegir el llibre, els quaderns ortogràfics i/o les guies didàctiques. Tanmateix, pot servir per tenir una **primera aproximació** i pot estimular a fer servir aquest material.

Ensenyar estratègies mentals.

Abans de començar ens agradaria remarcar la importància d'ensenyar les estratègies mentals necessàries perquè el treball ortogràfic tingui èxit. Prengui's un temps per respondre la qüestió següent:

Com sap que "sap escriure" una paraula tan senzilla com hora? Com està segur/a de la seva escriptura?

Moltes persones creuen que coneixen l'escriptura d'una paraula remetent-se a normes ortogràfiques, però una paraula en castellà escollida a l'atzar té tretze possibilitats davant de catorze de no estar inclosa en cap norma (i fins i tot menys possibilitats en català!). Però encara que l'escriptura d'una paraula pugui explicar-se a través d'una norma, les persones amb bona ortografia gairebé mai acudim a ella abans d'escriure-la, sinó que acudim a la normativa només en cas de dubte.

Però, per què *hora* s'escriu així? Ha trobat alguna norma que li expliqui per què porta *h*? I si l'ha trobada, ha recorregut a aquesta norma abans d'escriure el mot o, simplement, "sabia" la paraula?

La majoria dels i les ensenyants se sorprenden quan reflexionen sobre aquest tema. Simplement "saben" la paraula, però no són conscients de quin és el procés que els duu a "saber-la".

No obstant això, en la pràctica com ensenyem els alumnes a "saber" les paraules?

Generalment, prescindim del procés mental que nosaltres fem i ens dediquem a una sèrie d'activitats de les quals pressuposem la utilitat, com per exemple:

- Dictat
- Dictat preparat
- Escriure tres frases amb les paraules...
- Copiar deu vegades les paraules...
- Sopa de lletres
- Mots encreuats
- Missatges xifrats
- Memorització de normes ortogràfiques
- Aplicació d'una norma a una col·lecció de paraules
- Màquines de fabricar paraules a partir de síl·labes donades

- Subratllar la lletra difícil
- Buscar tres paraules de la mateixa família...
- Buscar tres paraules amb la lletra "x"...
- Copiar
- Fitxers de classe
- Diccionari
- Dictat per parelles des de racons de la classe...
- Escriure frases amb un nombre predeterminat de paraules o determinades lletres.
- Escriure frases amb unes paraules o lletres prefixades.
- Etc.

Aquestes activitats són útils per a uns alumnes però per a uns altres no. Per què? La nostra resposta és contundent: senzillament el procés intel·lectual o estratègia mental utilitzada pels uns i els altres és diferent. De la mateixa manera que una batedora, una liquidadora i un aspirador reben electricitat i la transformen a través d'un motor per liquidar, aspirar o batre, també les persones que reben informacions i les transformen a través de processos mentals diferents produeixen resultats desiguals.

Nosaltres creiem que, abans de res, hem d'ensenyar els nostres i les nostres alumnes a fer el mateix procés mental que ens ha dut a nosaltres a dominar l'ortografia. Ensenyar el procés mental ortogràfic correcte ha de ser la nostra prioritat. Però, què vol dir això exactament?

Què hem d'ensenyar als nostres alumnes?

Volem destacar que anem a ensenyar un procés, no un conjunt de normes, un vocabulari o uns trucs per escriure millor. Quan dominin el procés de forma automàtica, la seva millora serà contínua, igual que els passa a totes les persones que tenen bona ortografia: poden o no conèixer una paraula, però quan la vegin escrita ja no l'oblidaran.

Dotar els nostres alumnes d'una estratègia que processi tot el vocabulari al qual tinguin accés és dotar-los de la possibilitat de millorar tant ara com en el futur i, a més, en totes les llengües que estudiïn, ja que el procés mental sempre és el mateix.

Vegem ara quin és el procés **de les persones que tenen bona ortografia** i, per tant, el que haurem d'ensenyar:

1) Les persones amb bona ortografia quan escolten o es diuen una paraula que volen escriure **busquen la imatge mental d'aquella paraula**. L'escriptura es converteix en una "còpia" de la paraula que prèviament han emmagatzemat en la seva ment.

Les persones amb mala ortografia segueixen altres estratègies:

- Quan escolten una paraula, com per exemple *núvol*, pot ser que s'imaginin un núvol.
- També pot succeir que repeteixin el vocable per decidir si l'escriuen amb *v* o *b*, quan en realitat sonen igual i no poden diferenciar-se auditivament.
- Una altra possibilitat és que cerquin en les sensacions que els provoca tal paraula. Una bonica forma d'inspirar-se i fer poesia, però una pèssima manera d'aprendre ortografia.

2) Les persones amb bona ortografia **noten si la imatge que tenen de la paraula és prou bona com per escriure-la amb plena seguretat**. En aquest cas, automàticament passen al pas següent, descrit en l'apartat 3.

És possible, però, que percebin la imatge de la paraula com a insegura: fosca, borrosa, massa petita o fins i tot que els falti la imatge i no estiguin segures de poder-la escriure correctament. Aquesta sensació d'inseguretat els duu a actuar en conseqüència:

Consulten el diccionari, pregunten algú, busquen un sinònim, tracten d'encaixar la paraula en una norma, sobretot si es tracta d'un accent o similar, etc.

En tots els casos, una persona amb bona estratègia ortogràfica guardarà la imatge de la paraula per al futur i, possiblement, ja no tornarà a dubtar de l'escriptura d'aquesta paraula en concret.

3) Finalment, **escriuen la paraula** la imatge de la qual tenen emmagatzemada en la seva ment i han reconeguda amb plena seguretat.

Com es pot suposar, aquest procés d'escriptura es realitza de forma **inconscient i a enormes velocitats**. Per això, poques persones saben exactament què fan quan escriuen.

Convidem de nou el lector o la lectora a reflexionar sobre com sap que escriu correctament una paraula. Pot pensar, per exemple, en noms de ciutats conegudes, productes de cuina, animals, marques d'electrodomèstics o cotxes, etc.

Com té el lector/a la seguretat que sap escriure-les? Sens dubte perquè realitza, en essència, els mateixos passos que hem descrit: "veu" la paraula en la seva ment, té una sensació de seguretat i es troba en disposició d'escriure-la amb seguretat.

Formulació de l'estratègia ortogràfica correcta

El procés, que hem descrit en l'apartat anterior i que, lògicament, és una simplificació de les múltiples variables que es donen en la realitat, **pot transcriure's com si fos una fórmula matemàtica:**

Audició Record Sensació de Escriptura
correcta + visual + seguretat = correcta

Aquest procés és el que hem d'ensenyar als estudiants abans d'abordar sistemàticament l'estudi de l'ortografia. La forma de fer-lo és extraordinàriament simple amb els quaderns que hem dissenyat. Igualment, convidem el lector o la lectora a llegir el llibret ampliat que tenim penjat al web www.ortografia.cat i a www.danielgabarro.cat, així com a veure el vídeo explicatiu que també es troba en aquells webs.

El vocabulari bàsic

Tradicionalment no donem gens d'importància als vocabularis bàsics en estudiar ortografia i això és un gran error. En castellà hi ha cinc paraules que produeixen el 10% dels errors ortogràfics. En català falten dades fiables, però la concentració d'errades en certes paraules clau és una evidència per la majoria dels docents.

Si una persona en un sol dia aprèn aquestes cinc paraules pot estar segura d'haver millorat en un 10% el seu nivell ortogràfic. La raó és molt senzilla: aquestes paraules s'utilitzen molt i molt sovint s'escriuen malament.

Altres autors³ afirmen que coneixent quinze paraules es domina... el 30% dels errors! I coneixent-ne 67, els errors disminueixen un 60%!

Així doncs, és possible que els nostres alumnes millorin espectacularment si dominen les paraules que més s'utilitzen i més errors provoquen.

Als nostres quaderns s'enseny a adquirir de forma automàtica una estratègia ortogràfica correcta, però també es fan exercicis amb vocabulari i s'anima cada alumne/a a superar el seu vocabulari bàsic. Després de l'explicació anterior suposem que tothom entendre la importància de fer-ho així.

Avaluació

La millor manera d'avaluar un alumne/a és mesurar el tant per cent de faltes ortogràfiques que realitza en un moment donat i, un temps després, mesurar la disminució d'aquest tant per cent.

³ També referint-se al castellà: *La Disortografia en l'aula* de M.J. Esteve i J.Jiménez a l'ed. Dísgrafos.

Per fer-ho es poden agafar textos diversos i comptar el nombre de paraules mal escrites (si en una paraula s'han fet tres faltes només compta com un sol error: el problema és que desconeix aquella paraula), ho multipliquem per cent i ho dividim pel nombre total de mots: així tindrem el tant per cent d'errors d'aquell/a alumne/a concret/a. Perquè sigui significatiu hem d'avaluar a partir d'un mínim de tres-centes paraules (podem usar més d'un text del mateix infant).

És convenient explicitar a l'alumne/a quantes faltes fa i dir-li que s'espera que les redueixi. Això fa que l'alumnat entengui que ha de focalitzar la seva atenció i abandoni un paper passiu.

Per una altra banda, en molts llocs no dominar l'ortografia no té cap conseqüència real més enllà d'un comentari desaprovador per part del mestre o la mestra: "T'hauries d'esforçar més, etc.". En aquest context és difícil que l'alumne/a vegi la utilitat de fer-ho bé, ja que no té conseqüències diferents de fer-ho malament.

En canvi, indicar que per passar el nivell del curs i "aprovar el curs" cal tenir un nivell determinat de faltes ortogràfiques fa aterrar gran part de l'alumnat i els ajuda a valorar les conseqüències i a fer un esforç (especialment en un moment històric en què molts mestres consideren que a l'alumnat els costa fer esforços això és especialment important).

5.- Conclusions.

Els beneficis d'una metodologia **que redueix les faltes ortogràfiques entre un 50 i un 80%** en un temps aproximat **d'un trimestre** sense incrementar l'horari de treball ortogràfic és, sense dubte, una bona notícia tant per docents com per alumnat.

Les quatre mil sis-centes descàrregues en només trenta dies que el material porta penjat a internet a data de vint de juny de 2007 significa que el **material cobreix una necessitat evident i que corre de boca en boca a tota velocitat**. Per tant, no puc sinó expressar la meva satisfacció.

Les conseqüències que tindrà aquest material caldrà veure-les als propers cursos, encara que les **primeres senyals són molt positives**.

Si **l'administració educativa** veu amb interès el material pot oferir un **impuls** a l'ús del mateix pel propi benefici de la comunitat educativa tot ofertant **formació** per a docents i/o assegurant-se que l'existència del material es coneguda pels docents de llengua del país, fins i tot patrocinant la **publicació** del mateix.

6.- Annex

Al cd s'adjunta els materials elaborats (quaderns, guies didàctiques i llibre) tant en català com castellà.

7.- Bibliografia comentada.

Andreas C.; Andreas S; (1991); **Corazón de la mente**; Santiago de Chile; Cuatro Vientos Editorial. Aquest llibre va ser el primer que va fer referència a la possibilitat d'abordar aspectes ortogràfics a partir de la PNL en un dels seus capítols que resulten aconsellables de llegir.

Bandler, R.; Grinder, J.; (1982); **De sapos a príncipes**; Santiago de Chile; Cuatro Vientos Editorial. Un llibre bàsic per comprendre les submodalitats. Lamentablement no és explícitament educatiu i no fa cap referència a l'ortografia.

Camps, A.; Milian, M.; Bigas M.; Camps M.; (1989); **L'ensenyament de l'ortografia**; Barcelona; Graó. Un llibre sistemàtic sobre l'ensenyament de l'ortografia que es complementa perfectament amb l'aportació realitzada pels materials d'aquesta llicència.

De la Garanderie, A.; (1990); **Pedagogía dels mitjans d'aprendre**; Barcelona; Barcanova. Un llibre imprescindible, encara que exhaurit i només conseguible via biblioteques. En Garanderie nega que ell utilitzi la PNL, tanmateix molta gent considera que beu de les mateixes fonts i se'l pot considerar molt proper a aquest enfocament.

De la Garanderie, A.; (1990); **Comprendre i imaginar**; Barcelona; Barcanova. Exactament el mateix que a l'anterior. Un llibre que relaciona el gest mental de la comprensió amb el de la creació. Imprescindible per a docents.

Esteve, M.J.; Jiménez, J.; (1988); **La disortografía en el aula**; Alicante; Dísgrafos. La seva aportació al voltant dels vocabularis en castellà és extraordinària.

Gabarró, D.; Puigarnau, C.; (1996); **Nuevas Estrategias para la enseñanza de la ortografía en el marco de la Programación Neurolingüística (PNL)**; Màlaga; Aljibe. El primer llibre que relacionava continguts acadèmics i programació neurolingüística. Al web www.ortografia.cat i www.danielgabarro.cat hi ha una nova versió d'aquest llibre que porta força anys exhaurit.

Mesanza, J.; (1990); **Palabras que peor escriben nuestros alumnos**; Madrid; Escuela Española. Un llibre amb algun apartat interessant, però el que més paga la pena és el recull de vocabulari castellà que realitza.

O'Connor, J.; Seymor, J.; (1990); **Introducción a la Programación Neurolingüística**; Barcelona; Urano. Un llibre senzill i adequat per introduir-se a la PNL, lamentablement té un enfocament molt terapèutic i poc vinculat al món educatiu.

www.aprenderortografia.com Un web pensat per oferir una visió global de la PNL i l'ortografia.

www.ortografia.cat el web que s'ha realitzat durant la llicència i on es pot trobar tot el material que hem esmentat.